

országgyűlési követ. A művelt, felvilágosult apát nemcsak korának viharos politikai küzdelmei, hanem szűkebb hazájának története, régmúltja is érdekli. Saját költségén feltárja a csicsókeresztúri birtokkal szomszédos Alsó-Ilosva község határában Gorgiana-Zutor római tábor romjait, s „a kő- és cserépletek halomszámra borították udvarunkat, azok törmelékei mint legkedvesebb játéktárgyak gyermekszobánk padozatát, melynek akkor boldog lakói Károly fivérem és én valánk” - írja önéletrajzában. Zsófia és Károly otthonról hozott érdeklődéssel foglalkozik a régmúlttal, Károly régiségtudós, Zsófia a világ legelső régésznője lesz, egész életét e szerelemnek áldozva fel. Fő kutatási területe a Szászvárostól 22 km-re nyugatra fekvő Tordos, amelyet 1875-ben ő tár fel a Maros partfala mentén, valamint a Kudu község határában fekvő Nándorválya.

Torma Zsófiának nehéz volt - elsőként - betörni a férfiak uralta tudósvilágba, különösen régészként. Mellőzték, sokszor gúnyolták, de fáradhatatlanul dolgozott élete végéig. „Halálának napja, 1899. november 14. előtt néhány hónappal, május 25-én a kolozsvári egyetem bölcsészkarának dékánja, Schneller István levelet küldött a már nagybeteg Torma Zsófiának. Közölte vele, hogy a kar tiszteletbeli doktornak választotta. Ez volt az első doktori cím, amelyet az erdélyi magyar egyetem hölgynek adományozott, és az első tiszteletbeli doktori méltóság, amelyet magyar hölgy kapott, Torma Zsófia válaszelevelében így írt;

Holt lóra patkó

Először is korlátolt ismereteimmel erre érdemes nem vagyok, azután annyi szekátura és megaláztatás után, aminek engem épen ott - egyesek kivételével - kitétek, tekintve hogy haldoklási koromat élem, most már ennek hasznát sem vehetném. Mindezekért én legszívesebben ezt a kitüntetést nem fogadnám el, mert nemcsak sok oknélküli bajoskodással jár ez - főként időpazarlással, de igen sok költséggel is. Ellenségeimmel és gúnyolóimmal szemben igaz, ennyi elégtétellel magamnak tartoznám! Most már mégse tudom, mit tegyek.

Végül elfogadta a címet és a későbbi elismerést. - írja Makkay János a könyv előszavában.

dr. Issekutz Sarolta

Magyarörmények a múltból, a mindennapi életből

Évtizedek óta, valamelyest megszállottsággal és kutatói szenvedéllyel követem sorsunk, a magyarörmény sors alakulását. Örök kérdés az, hogy mit „adott és kapott” az Erdélyben letelepedett örménység az életvitel, kultúra, magatartásforma, hitélet tekintetében. De változások érintették a gazdasági életben, és ebben a tekintetben nagy szerepet játszottak eleink, megpezdítve a néha „állóvizet” is. Dr. HERMANN ANTAL írja (több mint száz évvel ezelőtt!): „Most nyáron ismét jártam Szilágy-Somlyón az örmény múzeum érdekében... Meglátogattam az előkelő örményeket és kutattam örmény vonatkozású tárgyak után. Nem hiába”

A történelem fintora, hogy ahogyan nem valósult meg az általa kezdeményezett örmény múzeum (bár Szamosújvárott van rá példa), úgy magyarmúltú városunkban ma sincs „lehetőség” múzeum felállítására. Kivételt képez a dr. Mártonfi István dolgozószobája. Dr. Hermann megemlíti a minoriták templomában található „örmény álló keresztet”, a Dr. Józsa Györgyné birtokában lévő - 6 barackmagból álló - karperecet, örmény pap faragta Kufstein börtönében a szabadságharc leverése után, Govrig Katalin birtokában van egy mátkagyűrű, házasságkötéseknél kölcsön kérték egymástól. Az ereklyéket tovább nem sorolom (megkapható Dr. Hermann Antal „Örmények a Szilágyságban”), de elfelejtett magyarörmények neveit jegyezte fel; PÁSKUJ JÓZSEF, LÁZAR ÖDÖNNÉ, HUBERT JENŐ (nagybirtokos), KOVRIG ANTAL (gazdálkodó), PAP TÓDOR (városgazda), FEJÉR GERGELY (kereskedő), SIMAY GERŐ (birtokos), MERZA JENŐ (földművelési iskolai tanár), ROSKA MÁRTON (városi végrehajtó), VERZÁR JÓZSEFNÉ, GÁMENTZY

LUKÁCSNÉ.

OLOSZ LAJOS és REMÉNYIK SÁNDOR levelezése, izgalmas és mozgalmas történelmi időszakot ölel fel (1912 és 1940 között). A 208 levél elolvasása önmagában is nagy élmény, de nálam ezt még megtette az ő barátságos, pozitív megítélése baráti körök „örmény” származású tagjairól. Közéjük tartoznak (ismereteim szerint): CZÁRÁN JÁNOS, FUGULYÁN GERGELY, FUGULYÁN KATALIN, MOLDOVÁN PÁL, VOITH GERGELY és JÓZSEF.

CZÁRÁN JÁNOST 6 levélben is megemlíti, mint a kultúra (a lapkiadás mindig nehéz volt és még nehezebb volt-lelt Trianon után) mecénását.

Reményik írja (Nagyvárad - 1930, január 29.): „Szomorú lélekkel olvastam a mai újságban szegény öreg Jancsi (Czárán János - a szerző megjegyzése) halála hírért. Tudom, hogy sokat vesztettetek benne, de magam is, s most meghatott szívvel emlékszem a vele nálatok történt néhány találkozásomra”.

FUGULYÁN KATALIN, nagy hírű kolozsvári szemorvos, naplót vezetett és benne REMÉNYIK szembetegségének pontos diagnózisa is megvan (a költő két szemüveget használt, írásra és olvasásra).

A két költő levelezésében ott van a kettőjük, szűkebb környezetük és az összerdélyi sorsa. Ha néhány sorban is, de ott vannak „gyökereink” is, példamutató életvitellel, küzdelemmel és mindig közel a küzdelemhez, igaz értékekért.

2004. január

Joikits Attila
Szilágysomlyó

(Dr. Kegyes Csaba kedves olvasónk januárban megjelent „Olvasom...” című írása után úgy döntött, hogy ráadásként az abban emlegetett Héjjas Tucinak azóta írt levelét megosztja olvasóinkkal, hiszen továbbra is egykor volt szamosújvári emberekről és eseményekről esik szó benne)

Kedves Tuci!

Mondhatnám, a mai nap a meglepetések napja. Reggel a szamosújvári unokaöcsémet vártam az állomáson, otthonról hozott hírt. Hazamentünk, s a postaládámban az „Erdélyi Örmény Gyökerek” 2004 januári száma várt. Beleolvastam, aztán Üргеhegyre mentünk. Menet közben hívtam telefonon Dr. Karácsonyi Zoltánt, - mondja:

- Éppen a cikked olvasom, Tetszik, de olvasd el a többi is!

Üргеhegyről hazaérve várt az e-mailed (mondhatnám magyarul: a villámpostád), a messzi Hamburgból. (Valamikor, bizony messze volt, ma már szempillantás alatt megjön a villámposta.) Te is ugyanarról szóltál. Sőt, felhívtad figyelmemet két éves mulasztásomra is. A 40 éves érettségi találkozónk bankettjéről hazafelé, nagyokat röhögtünk Esztegár Jancsi (egy asztalnál ültünk s olyanokat mondott, hogy az elhullott hajad szála is égnek meredt) mondásain. Ekkor fogadtattad meg velem, hogy majd írok a találkozónkról. Több mint két év telt el azóta.

Egész este azon töprengtem, hogyan jutott el hozzád ilyen gyorsan? Azután kapcsoltam: élnek még a gyökerek!

Örvendek, kedves tanárunk, Gabányi Jani bácsi (sokunk Jani bácsija, s néhányunk számára Fiinké Nu Ké, kínai hangzású neve ellenére örmény gyökerű igaz magyar) poszthumusz kitüntetésének. Emlékszel-e még? Nyolcadikban, még a felső harmadik utcai iskolába jártunk, mert „nem voltunk még elég jók” ahhoz, hogy a Petru Maiorba járassunk. Pucás igazgató kirándulást szervezett a „pentru premiantii” osztályok kitüntetettjeinek. Finom,